

Рециклирането на отпадъци от фирмите в България – проблеми и перспективи

Анелия Ненова

The purpose of this report is to demonstrate the need to improve the existing system for recycling companies as an essential element of their management, and to reveal the role of the various instruments to achieve environmental-economic benefits in the context of environmental security .

Key words: system for recycling, recycling society, sustainable management

ВЪВЕДЕНИЕ

В края на ХХ-ти и началото на ХХI век, устойчивото развитие и постигането на екологична сигурност на планетата, се превръщат във водеща парадигма на световно развитие. Интегрирането на стопанската дейност на фирмите, с решаването на социални и екологични проблеми, е изгодно за тях и полезно за околната среда. Това включва разнообразни инициативи, важна част, от които, е устойчивото управление на отпадъците, включително използването им като ресурси, за извличане на съдържащата се в тях енергия.

Устойчивото управление на отпадъците, като проблем, стоящ пред повечето стопански организации, се превръща в стратегическа цел и отговорност при тяхното функциониране. Стратегическото планиране на такава корпоративна отговорност, осигурява полза за компаниите при едновременна подкрепа за обществото. Фокусът върху дългосрочния им просперитет и ефективност, и грижата за интересите на всички заинтересовани от дейността им страни, води до необходимост от промяна в подхода, от “управление на отпадъците”, към “управление на материалите” и превръщането му в бизнес реалност. Съгласно този подход, всички материали, генерирани в резултат от човешката дейност, независимо от това дали са определени като отпадъци, трябва да се разглеждат като потенциални ресурси за трансформирането им в нови такива или за извличане на енергия. Този подход е шанс за глобална промяна на начина, по който се отнасяме към природата, за нова култура на поведение, за споделена отговорност на нашите действия и още една крачка по пътя към постигането на екологична сигурност.

Целта на настоящия доклад е да обоснове необходимостта от усъвършенстване на съществуващата система за рециклиране на отпадъци от фирмите, като съществен елемент от тяхното устойчиво управление, и да разкрие ролята на различните инструменти, за постигане на еколого-икономическа изгода, в контекста на екологичната сигурност.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Проблемът, за устойчиво управление на отпадъците, е един от основните проблеми в съвременния свят. Развитие на технологиите в това направление, дава широки възможности все повече отпадъци да се трансформират в нови ресурси и енергия. Заедно с това, е осъзната необходимостта от промяна в начина на мислене и културата на потребление, която ще принуди фирмите да внедряват и използват материали и продукти, ненарушаващи екологичната сигурност. За разлика от останалата част света, където тези проблеми вече са намерили адекватни решения, Югоизточна Европа, в частност България, изостават от тези положителни тенденции.

По данни на Изпълнителната агенция по околната среда, средногодишно, в България се генерират около 15,197 млн. тона отпадъци¹. За 2010 г. те са 15, 241 млн. тона и са с 2, 430 млн.тона по-малко в сравнение с 2009 г., като през

¹ Национален доклад по опазване на околната среда, 2010 г.

последните 3 години се забелязва тенденция на намаляване на количеството образувани в страната отпадъци². То се дължи на причини, свързани главно с прекратяване на дейността на големи промишлени предприятия, като основни източници на отпадъци, както и с доизграждане и оптимизиране на системите за разделно събиране на отпадъци и повишаване на количествата, предадени за рециклиране в изпълнение на целите на Национална програма за управление на отпадъците. Въпреки, тези положителни стъпки, от всички страни членки на ЕС, България се оказва с най-висок дял на депонираните битови отпадъци, спрямо събраните такива³, докато дългосрочните цели на ЕС⁴, са ориентирани към избягване образуването на отпадъци, и превръщане на съвременното общество в „рециклиращо общество“. Тази цел, насърчава преди всичко, предотвратяване образуването на отпадъци, следвано от повторна употреба, рециклиране и оползотворяване, а депонирането им, представлява последната възможност.

Въпреки че, депонирането, се нарежда на последно място в йерархията на отпадъци, позната като „стълбата на Лансинк“⁵, и е една от най-нежеланите опции за третиране, видно е, че то все още играе важна роля за страната ни.

Депонирането, като процес и дейност, е неизгодно, както в екологичен, така и в икономически план. Като процес, то е източник на емисии от парникови газове (главно въглероден диоксид, сероводород и метан), отделящи се в атмосферата при анаеробното разграждане на депонираните отпадъци. В световен мащаб, приблизително 5-20 % от годишното количество емитиран метан в атмосферата се дължи именно на процеса депониране. В икономически план, продължават да се изразходват средства за изграждане на регионални депа за битови отпадъци, поради недостиг на такива, главно заради изчерпване на лимита им и масово закриване на тези, които не отговарят на екологичните изисквания (за периода 2005-2010 г. те са намалени почти на половина), вместо далеч по-изгодния, да се получават, като добавена стойност от рециклирането. Ако се върнем към главните цели на устойчивото управление на отпадъците, ще установим, че те са свързани с: нулево депониране; максимално рециклиране; повторна употреба; ограничаване на енергийното оползотворяване до неподлежащите на рециклиране отпадъци и др. Трудностите, при изпълнението на тези цели в България, са свързани, главно с някои недостатъци на системата за разделно събиране, чието правилно функциониране, е важен фактор за постигане на горепосочените цели.

Един от най-важните инструментите, за правилното функциониране на системата, е наличието на адекватна и действаща нормативна рамка. Националната законодателна рамка, свързана с управление на отпадъците, вече е хармонизирана с изискванията на ЕС. Някои от по-важните актове са: новият Закон за управление на отпадъците и наредбите към него, въвеждащи изискванията на всички европейски директиви в сектор “Управление на отпадъците”, Националната програма за управление на дейностите по отпадъците за периода 2009 – 2013 г., Националният стратегически план за поетапно намаляване на количествата на биоразградимите отпадъци, предназначени за депониране за периода 2010-2020г. и др. Тези актове, съответстват на тенденцията, основаваща се на осъзнаването, че отпадъкът, е безценен ресурс, а оползотворяването му е печелившо и далновидно,

² Пак там

³ През 2010 г. са депонирани 3, 041 млн. тона от образуваните битови отпадъци, а са предадени за рециклиране едва 26 хил. тона. България е с най-висок дял на депонираните битови отпадъци, спрямо събраните от населените места с организирано сметосъбиране (100%) и е на едно от последните места по рециклиране.

⁴ Тематичната стратегия за предотвратяване на образуването и за рециклиране на отпадъци, приета през 2005 г.

⁵ Система за йерархично подреждане стъпките за обработка на отпадъка, приета от холандското законодателство през 1994 г., и включена наскоро в Европейската рамкова директива за отпадъците.

както и на подхода за избягване образуването на отпадъци и използването им като ресурс. Съществуват още редица специфични нормативни актове, с потенциал да подобрят предотвратяването на образуването на отпадъци. Въпреки, въвеждането на новостите в законодателството, резултатите все още не са на необходимото ниво, което вероятно се дължи на определени пропуски и несъвършенства при изработването на законите.

Проблемите, при рециклирането на отпадъци от фирмите, можем да търсим, и в неефективността на системата за разделно събиране, поради причини, на входа и изхода. За организациите, занимаващи се с рециклиране, е от изключителна важност, да получават отпадъците, както промишлени, така и битови, разделени с високо качество. Поради факта, че българският отпадък, спада към т. нар. „средиземноморски отпадък“, при който всичко се събира на едно място, то очевидно е, че това изключително затруднява и оскъпява разделянето му. Необходимостта от висока автоматизираност на процеса, често се заменя с ниско платена работна ръка и извежда на преден план нуждата от инвестиции за намиране на финансово по-балансиран вариант.

По отношение на предприятията смятаме, че вече осъзнават необходимостта от качество и ефективност на своите действия, при изпълнение на поставените цели за опазване на околната среда и устойчиво развитие, част от които е и устойчивото управление на отпадъците. От друга страна, е неразбирането, от страна на обществото, на значимостта от разделното събиране на битовите отпадъци, както и отсъствието на политическа воля, водещо до сериозни нередности, свързани с нелегалното изхвърляне на отпадъци. Съществен проблем за организациите, занимаващи се с рециклиране на битови отпадъци, е и липсата на реална конкуренция между тях, поради еднаквост в минималните цени, наложени от МОСВ. Организациите в сектора, влагат много средства в рекламни кампании и материали, вместо в търсене на по-ефективни решения или адекватно насочени инвестиции. Реален проблем е, недобросъвестното изпълняване на задълженията от страна на фирмите - подизпълнители, поради трудно осъществимия контрол над тях – има практика на смесено извозване, което демотивира и обезмисля усилията, полагани от всички заинтересовани групи. Проблем е и недостатъчната информираност и силно недоверие и подозрение на обществото спрямо системата за разделно събиране. Работата на доброволен принцип, липсата на стимули (като данъчни облекчения), липсата на контрол и санкции, както и анонимността при изхвърлянето, води до липсата на отговорност и до невъзможност да се търси такава.

Като цяло, заводите за рециклиране на отпадъци в България, имат достатъчно капацитет да поемат обработения от организациите за разделно събиране материал, но в тях не постъпва достатъчно количество за рециклиране, поради неефективността на системата, недостатъчния ръст на рециклируем материал и неговото лошо качество. Понякога, се налага допълнително внасяне на материал от чужбина, вместо да се развива собственият капацитет. Друг проблем е, че за голяма част от специфичните материали (например композитни опаковки), все още няма изградени преработващи мощности на територията на страната и се налага изнасяне в чужбина.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

За решаване на проблемите, свързани с рециклирането и постигането на поставените цели, могат да се приложат някои добри практики на държави, постигнали значителни успехи в тази посока.

На първо място, адекватно законодателство, насърчаващо обществото да се ориентира към рециклиране и към циклична употреба на продуктите. Важно е да се открият най-ефективните стимули за предотвратяване генерирането на отпадъци, както от фирмите, така и от гражданите (данъчни облекчения и др. икономически

механизми, включително финансова подкрепа). Да се усъвършенства системата за разделно събиране, като се отстранят слабите звена във веригата и се използва чужд опит, вече доказал своята ефективност (да се адаптира и въведе японският опит при разделяне на отпадъците). Да се контролира работата на системата и санкционира при нарушения. Да се затвори кръгът на пътя на отпадъка чрез тясно сътрудничество между големи, средни и малки предприятия, организации за управление на отпадъците и местни власти. Да се предлагат цялостни решения и инвестиране в иновации, не само по отношение на технологичните процеси на рециклиране, но и по цялата верига и фокусиране върху създаването на добавена стойност. Така например, използване на съвременни високотехнологични системи за сортиране на отпадъците, позволяващи бързо обработване на голямо количество различни фракции от смесения поток с оптимално отделяне на полезните материали и контролиране на замърсяванията. Това е важно за икономическата ефективност на процесите, за икономията на някои енергоносители, съдържащи се в отпадъците, както и за намаляване на емисиите, съпътстващи процесите. Целите на „рециклиращото общество“, не биха могли да бъдат постигнати, без адекватна информация и образование. Бизнесът, от своя страна, да демонстрира своята ангажираност към опазването и възстановяването на околната среда и да мотивира потребителите, които вече ценят екологичните дейности. Компаниите, трябва да покажат пред обществото, какво правят и защо то е полезно, като разясняват, как потребителите стават участници в устойчивото развитие, ползвайки техните продукти и услуги или правейки еко-бизнес заедно с тях.

От всичко, казано дотук, могат да се направят някои изводи:

Рециклиращата система в България започва да работи, но бавно и засега без видими резултати. Основно се развива разделното събиране на хартия, пластмаса, стъкло и метал, а останалото количество специфични отпадъци отива в депата за съхранение на отпадъци.

През последните години, се забелязва по-сериозен ръст в количеството, изхвърлян в цветните контейнери отпадък от домакинствата, като се увеличава с 10-12% на месец. Този процент би нараснал, според нас, ако контейнерите се заключват и се осъществява по-строг контрол при тяхното извозване.

Нараства делът на рециклираните отпадъци от опаковки, като са постигнати заложените цели за рециклиране на отпадъци от опаковки, т. е. постигнати са общите цели по рециклиране на отпадъци от опаковки, и общите цели за оползотворяване или изгаряне в инсталации с оползотворяване на енергия.

Постигнати са заложените цели за намаляване на процента отпадъци, събирани от организациите директно от пунктове за вторични суровини, като за 2012 г. той е под 20%.

Добра тенденция, в развитието на инфраструктурата за управление на отпадъци, е и изграждането на 23 регионални системи за управление на отпадъци, които включват и компостиращи инсталации и обхващат повече от 5 млн. жители.

Считаме, че през следващите няколко години, положителните тенденции ще се запазят и ще бъдат постигнати поставените от ЕС цели.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Закон за управление на отпадъците, обн. ДВ. бр.53 от 13 Юли 2012г
- [2] Национален доклад по опазване на околната среда, 2010 г.
- [3] Националната програма за управление на дейностите по отпадъците за периода 2009 – 2013 г.

За контакти:

Доц. д-р Анелия Ненова, Катедра “Сигурност и безопасност”, Варненски свободен университет „Ч. Храбър”, тел.: 052-359 558, e-mail: a_nenova@abv.bg

Докладът е рецензиран.